

Otuz senedir süregiden bir savaşın, dört parçaya ayrılmış bir coğrafyanın, dünyanın bir devleti olmayan en büyük mülteci nüfusunun beyazperdeye yansımalarını konuşmak üzere *Uluslararası Kürt Sineması Konferansı*'nda toplanmıştık. Varolan bir ulusal sinema mı, yoksa o ulusun ürettiği bir sinema mıydı?

Uluslararası Kürt Sineması Konferansı
Diyarbakır, 4-13 Aralık 2009

DİLİNİ ARAYAN KÜRT SİNEMASI

MUSTAFA EMİN BÜYÜKCOŞKUN

Serin bir ikinci vakti Diyarbakır'a indiğimde tepemde jetler uçmaktaydı. Anayasa Mahkemesi Demokratik Toplum Partisi'ne açılan kapatma davasını karara bağlayacağı gün, Diyarbakır Sanat Merkezi ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen *Konferansa Sînemaya Kurdî ya Navnetewî* (*Uluslararası Kürt Sineması Kon-*

feransı) adını taşıyan etkinliği takip etmek üzere bölgedeydim. Otuz senedir süregiden bir savaşın, dört parçaya ayrılmış bir coğrafyanın, dünyanın bir devleti olmayan en büyük mülteci nüfusunun beyazperdeye yansımalarını konuşmak üzere toplanmıştık. Varolan bir ulusal sinema mı, yoksa o ulusun ürettiği bir sinema mıydı? Bunu cevaplandırmak çok mümkün olmasa da en azından bir çerçeve çizmek, en önemlisi de bir araya gelmekti amaç.

Annesini, Vatanını Arayan Sinema

Konferansın ilk günü için *Wek Pirsek Sînemaya Kurd (Bir Soru Olarak Kürt Sineması)* başlığında, Kürt sinemasının varlığının yönetmenlerce tartışıldığı bir oturum plânlanmıştı. Ne var ki oturumun moderatörü ve aynı zamanda *Londra Kürt Filmleri Festivali*'nin yöneticisi Mustafa Gündoğdu, sabaha karşı gözaltına alınarak savcılığa çıkarıldı. Sırf bu durum bile devam eden sürece rağmen Türkiye'de birşeyleri konuşmanın hâlâ pek de kolay olmadığına göstergesi gibiydi. JİTEM tarafından ebeveynleri öldürülen iki çocuğun hikâyesini anlatan ve bu yıl *Altın Portakal*'da gösterilen *Min Dit* filminin yönetmeni Miraz Bêzar'ın sunumuyla başlayan oturumda öncelikli olarak dil unsuru tartışıldı. Kürt sinemasını Kürt yapan en önemli unsurun, Kürtçe olduğunu belirten Bêzar, yasaklı bir dil olarak Kürtçenin sinemadaki görünürlüğünün henüz yeni olduğunu sözlerine ekledi. Kuzey Irak Kürtlerinden olup Norveç'te yaşayan ve orta metrajlı fimler yapan Hîşam Zaman ise daha ziyade Kürt halkının kültürel meselelerine yönelen ve Hiner Saleem çizgisinde kara mizaha ve stilize bir dile meyleden bir yönetmen. Ona göre bir filmi Kürt sinemasına ait kılan beş unsur var. Bunların başında siyaset geliyor. Zaman'a göre siyasetin Kürt filmlerinin hemen hepsinde bir şekilde temsil edilmesinde yaşanan acıların ve süregelen direnişin önemli

bir payı var. Filmlerin tamamında bulunan bir diğer unsurunsa Kürdistan veya onun ikonları olduğunu dillendiren Zaman, Kürtçeye ve kültürel kodlara da bu bağlamda önem atfetti. Hîşam Zaman'ın belirttiği diğer maddelerse dağıtım koşulları ve casting'di. Kürt filmlerinin oyuncularının genelde amatör ve mülteci olduklarına değinen yönetmen, bu durumun yönetmenle oyuncu arasında sözsüz bir oyunculuk dili yarattığını, bu sayede Kürdistan'daki gerçekliğin çok tabii bir şekilde perdeye yansiyabildiğini belirtti.

Mustafa Gündoğdu
Londra Kürt Filmleri Festivali Koordinatörü

Fotograflar: Mustafa Emin Büyükoşkun

Kimlik siyasetinin tavan yaptığı, kültürlerarası diyalog ve bir arada yaşamın yoğunlukla tartışıldığı şu dönemde, doğrudan ulusal bir kimlik ve aidiyet temelinde şekillenen bir sinemasal üretimin imkân ve açmazları şüphesiz konferansın zihinlerde yarattığı en önemli sorulardan biriydi.

Miraz Bêzar, Yönetmen

Kuzey Irak'tan gelen yönetmen Hisên Hesen Elî ise Kürt sinemasını vatanını, annesini arayan bir sinema olarak anarken bu sinemayı tanımlamada coğrafi im ve imgelerin önemine dikkat çekti.

Kürt sinemasının “ne” olduğu sorusuna yönetmenler cephesinden bir yanıt aramaya çalışan ilk günün oturumu, Kürt sinemasının en azından toplantıda mevcut temsilcilerinin (Hîner Saleem ailevi sebeplerden ötürü toplantıya katılmadı) henüz ürettiklerine dair çok da net bir konumlandırmaya sahip olmadıklarını gösterdi. Ürettikleri sinemanın bir ulusal sinema niteliği taşıyıp taşımadığı, taşıyorsa bunu sağlayan unsurların ne olduğu noktasında pek de birleşmeyen yönetmenler, daha ziyade sanat sinemasının ve azınlık sinemasının sıkça yaşadığı üretim, finansman ve dağıtım sorunlarına değindi. Bu bağlamda önerilerden birisi de bir Kürt sinemacıları kolektivitesi oluşturulmasıydı.

Konferansın ikinci günü daha teorik ve kavramsal bir çerçevede, sabah saatlerinde serbest bırakılan Mustafa Gündoğdu'nun moderatörlüğünde gerçekleşti. Oturum Kürt, Ermeni ve Filistin sinemaları

üzerine çalışan İngiliz akademisyen Tim Kennedy'nin ulusal sinema üzerine değerlendirmeleriyle başladı. Kennedy, ulusal sinemanın hak ve adalet arayışında, taleplerin dile getirilmesinde, ulusu birleştirmede, baskılara karşı direnişte, kurucu teorisinin inşasında ve ulusal kimliğin üretiminde oynadığı role dikkat çekti. Ulusal sinemanın tanımlanması ve varlığı noktasında işlevselci teoriyi benimseyen Kennedy, ulusallığı yaratan faktörleri de şöyle sıraladı: Coğrafya, anadil, baskı-zulüm-çatışma, sosyal adaletsizlik ve banal milliyetçilik. Ulusal sinemanın toplumsal hafızanın üretimi ve devamlılığındaki etkisine de değinen Kennedy, bu bağlamda Kürt sinemasının taşıdığı büyük sosyal fonksiyon gereği işlevselci perpektiften ulusal sinema olarak tanımlanabileceğini belirtti.

Hafızayı Mekânsallaştıran Kürt Sineması

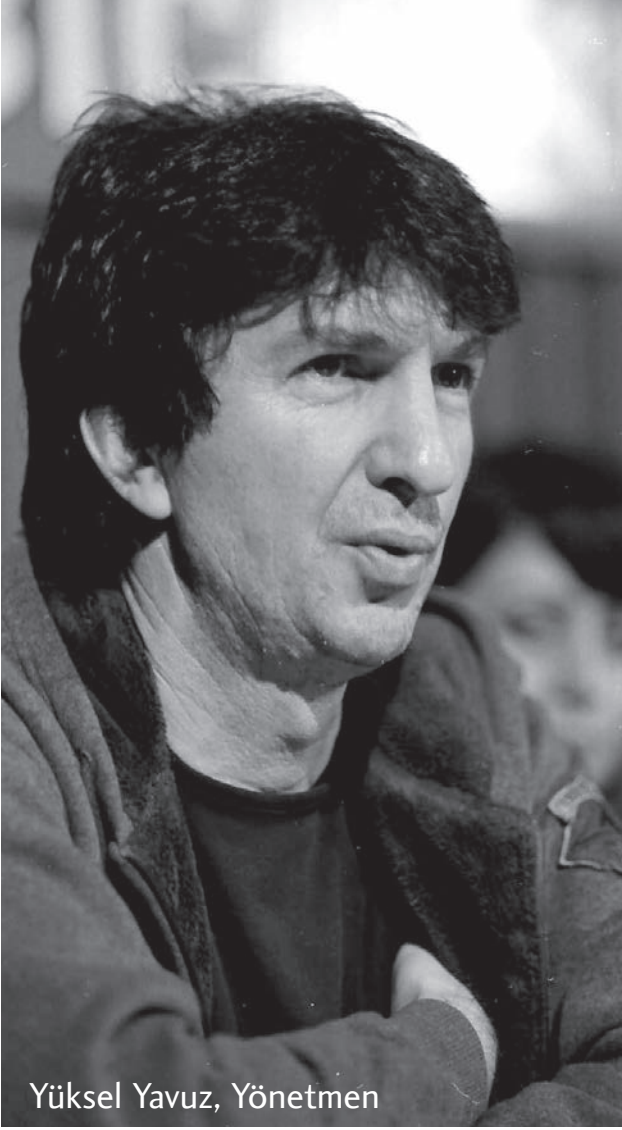
Kürt sineması üzerine çalışmalar yapan, akademisyen ve sinema yazarı Ayça Çiftçi, Kürt sinemasını tarihyografik bir çerçevede ele alarak bugün bu sinemanın 90'larda niteliksel ve niceliksel üretim çabalarının motivasyonu ile tarihini aradığı, bu arayışla Yılmaz Güney örneğinde olduğu gibi bir kimliği ve karakteri yeniden inşa ettiği, çoktan tanımlanmış ve tarif edilmiş bir tarihte kendine yer açtığını söyledi. Bu çabalarla bugün Türk sineması kavramının

tartışmaya açılıp Türkiye sineması-yerli sinema kavramlarının gündeme girdiğinin altını çizdi. Kürt filmlerinin birbirleriyle diyalogda olan, birbirlerinden söz alan, birbirlerinin sözlerini devam ettiren bir yapısı olduğunu belirten Çiftçi, filmlerin tematik coğrafyasının, siyasi sınırlarla parçalanmış fiziki coğrafyayı birbirine bağladığını anlattı. Kürt sinemasının oluşturduğu hafıza kültürünün önemine değinen Ayça Çiftçi,

Ayça Çiftçi, Bilgi Üniversitesi
Sinema-Tv Araştırma Görevlisi

Kürt filmlerinin birbirleriyle diyalogda olan, birbirlerinden söz alan, birbirlerinin sözlerini devam ettiren bir yapısı olduğunu belirten akademisyen ve sinema yazarı Ayça Çiftçi, filmlerin tematik coğrafyasının, siyasi sınırlarla parçalanmış fiziki coğrafyayı birbirine bağladığını anlattı.

Yüksel Yavuz, Yönetmen

bu bağlamda neyin unutulup neyin hatırlanacağını, biz olmanın sürdürülebilmesi için nelerin unutulmayacağını gösteren bir kolektif hafızanın inşasından bahsetti. Ulus devletten ve dolayısıyla ulusal bir sinema endüstrisinden mahrum olan Kürt halkının sinema aracılığıyla ulusal varoluşa ısrarını gösterdiği, bunun da sinemada ulus niteliği göstermedeki ısrarının temsili olduğunun altını çizdi. Çiftçi, ulusal sınırların eridiği

uluslararası konjonktürde, sınıraşırı anlatılardaki kültürel referanslarla Kürt sinemasının hafızayı mekânsallaştırdığını ve bu bağlamda metonomik bir karakter çizdiğini kaydetti. Kürt devletinin yokluğunu dahi mücadelenin yarattığı siyasallıkla, varolan bir ortak siyasal değere dönüştüren yapıyla Kürt sinemasının filmdışı evrenle filmi bağladığını dile getirdi. Çiftçi, son olarak mevcut siyasal muğlaklığın yol açtığı teorik muğlakla kategorizasyonu pek de mümkün olmayan Kürt sinemasının bu tasnif dışı hâlinin de sinemasal anlamda olumlu gelişmeleri bünyesinde barındırdığını söyledi.

Son olarak *Küçük Özgürlük* filmiyle adını duyuran, Almanya'da yaşayan yönetmen Yüksel Yavuz söz aldı. Kürt sinemasının diaspora karakterine değinerek bu yolla aidiyetsizlik, kimlik ve Avrupamerkezcilik kavramlarını sorguladığına dikkat çeken Yavuz, öte yandan sürgünlüğün yarattığı travmaların da farklı boyutlarıyla bu sinemada tezahür ettiğine dikkat çekti.

İmha ve İnkâr Politikalarına Karşın Bitmeyen Direniş

Kimlik siyasetinin tavan yaptığı, kültürlerarası diyalog ve bir arada yaşamın yoğunlukla tartışıldığı şu dönemde, doğrudan ulusal bir kimlik ve aidiyet temelinde şekillenen bir sinemasal üretimin imkân ve açmazları şüphesiz konferansın zihinlerde yarattığı en önemli sorulardan biriydi. Kapitalizmin yarattığı ulus-devlet paradigması iflâs ederken, onun zulmünden kurtulmak için ulusal kurtuluş teorilerine bel bağlamak,

bu mesele üzerinden sanatsal üretim arayışlarına girmek ne kadar makul, tartışma konusu. Öte yandan ulusçuluğun bu coğrafyadaki yama olmağının kültürel tezahürlerinin ulusal kimlik arayışlarının sürekli bir “gelenek icadı”, bir “hayal etme” biçimiyle gerçekleşmesi de manidar. Hâl böyleyken buralılık iddiasındaki bir sinemanın, bu coğrafyanın değerleri, mirası ve kültürel kodlarıyla bir dil arayışına girmesi beklenebilecekken bu sorunun muhatapları olan Kürt yönetmenlerin meseleyi belirli sınırlara hapsolmemek şeklinde geçiştirmesi açıkçası bir hayalkırıklığı yarattı. Umulur ki ilerleyen süreçte, tıpkı siyasal çözüm önerisinde olduğu gibi, sinemada da özgün bir dilin inşa çabaları tezahür eder.

Çok boyutlu ve çok katmanlı bir dil, bir anlatım imkânı olarak sinema, bünyesinde barındırdığı derin estetik potansiyelle bitabii hayatın kendisinden kaynağını alıyor. Bu bağlamda dertlerden, acılardan, mevzu ve meselelerden beslenmesi de aşikâr. Kürt sinemasına hayat veren de Kürt halkının, ulus devletlerin sürdürdüğü imha ve inkâr politikalarına karşın bitmek bilmeyen bir enerjiyle sürdürdüğü direniş ve bu direnişin gündelik hayattaki binbir türlü izdüşümü... Meselesi olmayanın üretimine kabil olmadığı sinema, meselesi olana da en zengin üretim imkân ve biçimlerini sunacak kadar cömert. Dolayısıyla her koşulda zulme başkaldıran Kürt halkı da bu coşkun isyanın temsilini beyazperdede görmeyi hakediyor.

Tim Kennedy,
Oxford Üniversitesi Bağımsız Akademisyen

Buralılık iddiasındaki bir sinemanın, bu coğrafyanın değerleri, mirası ve kültürel kodlarıyla bir dil arayışına girmesi beklenebilecekken bu sorunun muhatapları olan Kürt yönetmenlerin meseleyi belirli sınırlara hapsolmemek şeklinde geçiştirmesi açıkçası bir hayal kırıklığı yarattı.